

ŁUKASZ MALINOWSKI

MAŁY PRZEWODNIK PO HISTORII POLSKI

24. POLACY NA FRONTACH I WOJNY ŚWIATOWEJ

Tragedia jednych, bywa szczęściem innych. Choć I Wojna Światowa spowodowała ogromne cierpienie w całej Europie, to jednak w znacznej mierze to dzięki niej zdołaliśmy wyrwać się na niepodległość. Opowie wam o tym Anna.

Działania Józefa Piłsudskiego

Wojna wybuchła w lecie 1914 roku. Nasi zaborcy znaleźli się po przeciwnych stronach konfliktu, a co za tym idzie, także Polacy zostali podzieleni. Jako pierwszy na zaistniałą sytuację zareagował **Józef Piłsudski**, który zebrał szkolonych przez siebie w Galicji strzelców, uformował ich w kampanię kadrową i w sierpniu wysłał na ziemie zaboru rosyjskiego. Liczył, że w ten sposób wywoła antyrosyjskie powstanie, ale przecucie go zawiodło. Co prawda udało się opanować Kielce, ale powstanie nie wybuchło. Żołnierze musieli wrócić do Galicji, gdzie w obrębie armii austro-węgierskiej zaczęto tworzyć **Legiony Polskie**.

W przeciwieństwie do bloku państw niemieckich, Rosja nie miała ochoty korzystać z wojowniczych zapędów Polaków i tworzyć polskiej armii. Do połowy 1915 roku na ziemiach dawnej Kongresówki przebiegał jeden z frontów wojny, przez co liczne wsie i miasta zostały doszczętnie zniszczone. W sierpniu 1915 roku armia

Józef Piłsudski ze swoim sztabem w Kielcach, 1914 rok (autor zdjęcia: Marian Fuks). Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

niemiecka ruszyła do ofensywy i zdołała odeprzeć Rosjan aż pod dzisiejszą Estonię i Białoruś. Większość ziem polskich znalazło się pod kontrolą państw centrum (tak nazywano sojusz Niemiec i Austro-Węgier po tym, jak oddzieliły się od niego Włochy). To zupełnie zmieniło naszą sytuację. Początkowo działania nowego okupanta nie dawały dużej nadziei, ponieważ swoje rządy rozpoczął od grabieży i niszczenia polskiej gospodarki. Z upływem miesięcy pogarszała się jednak sytuacja Niemiec na frontach I Wojny Światowej. Zaczynało im brakować żołnierzy. Wtedy znów przypomniał o sobie Józef Piłsudski, który ogłosił zaprzestanie zaciągu do Legionów Polskich. Tym szantażem chciał wymóc na Niemcach i Austro-Węgrach ustępstwa polityczne. Był to znakomity ruch. W 1916 roku władze państw centrum doszły do wniosku, że za cenę walecznej, sojuszniczej armii polskiej zgodzą się na utworzenie samodzielnego państwa Polskiego.

Pierwszy zwiastun niepodległości

Piąty listopada 1916 roku. To ważna data na drodze do naszej niepodległości. Wtedy to niemiecki okupant ogłosił proklamację, która zapowiadała utworzenie niepodległej Polski na ziemiach wydartych Rosji. Miała to być dziedziczna monarchia konstytucyjna, której dokładnych granic jednak nie ustalono. Równocześnie niemieckie władze wzywały do zaciągania się do polskiej armii, tworzonej przez państwa centrum. Polacy przyjęli deklarację z radością, ale i nieufnością, pamiętając przecież o długoletniej wrogości pruskiego zaborcy. **Akt 5 listopada** przyniósł jednak Polsce wymierne korzyści, gdyż kwestię naszej niepodległości znów zaczęto omawiać na arenie międzynarodowej.

Działający na ziemiach polskich politycy od razu zabrali się do pracy. Pod koniec 1916 roku utworzyli **Tymczasową Radę Stanu**, czyli załóżek naszych własnych, niezależnych władz państwowych. W pierwszej kolejności rada opracowywała plany odbudowy administracji, sądownictwa, służby zdrowia i szkolnictwa. W tym celu rekrutowała i szkoliła urzędników państwowych, prawników i nauczycieli. Przyszłość naszego kraju i tak zależała jednak od przebiegu wojny, a ta zaczynała się dla nas układać pomyślnie. Państwa centrum przegrywały, co osłabiało ich wpływ na kształtowanie się naszej państwowości. Co więcej oddaliło się niebezpieczeństwo odbicia naszych ziem przez Rosjan.

Józef Rapacki, rysunek przedstawiający Akt 5 listopada 1916 roku, w środku alegoria Polski pilnowana przez zaborców. Plansa z tekstu: Pro memoria. Prusak w Polsce (1915-1918). Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

Upadek cara Rosji

W 1917 roku w Rosji wybuchły dwie rewolucje, lutowa i październikowa. W ich wyniku upadły rządy cara, a pogrążony w wojnie domowej kraj wycofał się z I Wojny Światowej, uznając prawo Polski do odzyskania niepodległości. Wydarzenia jeszcze przyspieszyły. Józef Piłsudski odmówił dalszej współpracy z Niemcami w tworzeniu sojuszniczej armii, za co został przez nich aresztowany. Okupant zrozumiał, że aby ratować poparcie Polaków, musi iść na dalsze ustępstwa. We wrześniu 1917 roku powołał **Radę Regencyjną**, która miała pełnić rolę głowy państwa. Choć w jej skład weszli Polacy, to z racji jej związków z niemieckimi władzami nie cieszyła się popularnością w kraju, gdzie zaczął panować chaos. Brakowało osoby, która potrafiłaby zjednoczyć zwaśnionych polityków, stronnictwa i organizacje.

Akt 5 listopada – w 1916 roku władze niemieckie i austro-węgierskie podpisały obietnice utworzenia Królestwa Polskiego w zamian za przyłączenie się Polaków do walk po ich stronie podczas I wojny światowej. W dokumencie określano kraj jako „samodzielny”, a nie „niepodległy”, dlatego też Polacy nie wierzyli w zapewnienia zaborców.

Tymczasowa Rada Stanu – powstała w 1917 roku za sprawą władz niemieckich i austro-węgierskich. Rada miała przygotować kraj z terenów zaborców do przyszłej niepodległości. Była zapowiedzią przyszłych władz Polski, ale wciąż sprawa niepodległości nie była pewna.

Rada Regencyjna – organ władzy Królestwa Polskiego działający w zastępstwie króla lub regenta, który powstał w 1917 roku z udziałem Tymczasowej Rady Stanu. Rada powołała pierwszy polski rząd, na którego czele stanął Jan Kucharzewski. 7 października 1918 roku Rada Regencyjna proklamowała niepodległość Polski, 11 listopada tego roku przekazała władzę nad wojskiem Józefowi Piłsudskiemu, czyli faktyczną władzę.

CZY WIESZ, ŻE...

- Józef Piłsudski został aresztowany przez władze niemieckie 22 lipca 1917 roku w Magdeburgu – to uwięzienie wzmocniło jego legendę, a Piłsudski stał się bohaterem narodowym i symbolem patriotyzmu.
- Ważne dla niepodległości Polski okazało się wystąpienie prezydenta Stanów Zjednoczonych Thomasa Woodrowa Willsona, który w punkcie czternastym zawarł: Należy utworzyć niezależne państwo polskie, które będzie zajmować terytoria zamieszkałe przez niezaprzeczalnie polską ludność i któremu należy zapewnić bezpieczny i swobodny dostęp do morza... To słynne przemówienie wygłosił 8 stycznia 1918 roku.

DAWNIEJ TO BYŁO

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

CENTRUM DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
EDUKACYJNEGO, WARSZAWA POLSKA

MUZEUM
POCZĄTKÓW
PAŃSTWA
POLSKIEGO
W GNIEZNE